

kotrása. Nem jelent rendes seprést vagy kitakarítást, csak nagyjából. Ha tollfocstás van, a tollat *összehárítják*, ha padlásra szalmát raktak, az udvaron elhullott szalmát *hárítják* össze. „*Háricsd* össze azt a számát, né csunyakoggyon az udvaron.“

Hederít. — Figyel, odahallgat. „Hiába beszéssz annak, oda se *hederít*.“

Hékás. — Bizalmaskodó, tegeződő megszólítás.

Hepciáskodik. — Kőtekedik, incselkedik, egy kicsikét hencog is, és úgy kötekedik.

Herce-hurca. — Sok baj, sok akadály, kellemetlenségek, amik egy cél elérésénél időközben felmerülnek. „Sok *herce-hurcán* möntem körösztü, amikor a tehenem pakszussát rendbe hoztam.“

Hérnya. — A penészgombának elnevezése. Akkor használják, amikor a penész kezd jelentkezni valahol, p. u. a befőttes üvegben megjelenik néhány penésztelep. Ugyancsak használják arra is, amidőn a borban fehér gombák mutatkoznak.

Hetye-petye. — Nyavalgás, aprólékoskodás, kínlódás.

Heves. — 1. „Né *hevesköggy*.“ Élénken mondvá = „Ne siess“. 2. *Heves* az a föld, amelyik a meleget nem bírja, és benne melegen a növényzet kiszárad.

Hibás. — Tökéletlen, hülye.

Himpli-hámpli. — Becsmérlő jelző, alacsony rendű, jelentéktelen, számot nem tevő emberre mondják.

Hódas. — Hóbortos, képzelődő, holdkóros. „Azt hiszi az a *hódas*, hogy mer éccő szépen níznek rá, mingyá bele is bolondúnak.“

Hókkat. — Sáppadt, színevesztett, beteges színű.

(Folytatjuk).

Kiss László.

S Z E M L E

Zsirai Miklós: Finnugor rokonságunk. Budapest, M. Tud. Akadémia, 1937. 587 l., két térképmelléklettel, 4°.

Zsirai könyve — úgy látszik — elsősorban is a nagyközönség tájékoztatására íródott, bár a közölt bibliográfia révén némileg kézikönyv-jellege is van. Ilyen a nagyközönségnek szóló tájékoztató műre már tényleg szükség volt. És elismerhetjük, hogy Zsirai az egyes rokon népek jelenlegi állapotáról — műveltségi, gazdasági, politikai viszonyairól — forrásai alapján általában elég szemléletes képet ad. Különösen figyelemre méltó, hogy amíg a bolsevizmus a legműveltebb finnugor népeket — finneket, észteket, magyarokat — teljes romlással fenyegette, a kevésbé művelt, kis finnugor népek számára a felszabadulást jelentette, aminek a

következménye náluk — bár paradoxonnak látszik — a népi, sőt nemzeti öntudatra való ébredés lett.

Már lényegesen gyengébbek Zsirai művének néprajzi vonatkozású részei. Az egyes népek életmódjáról adott tájékoztatása ugyanis a legtöbb esetben nagyon gyatra vázlat csupán; pedig az egyes rokon népek néprajza a nagyközönséget is érdekelte volna és bizony a nyelvész olvasók számára sem lett volna tanulság nélkül való. Ezen a téren szerzőnknek talán nincs is megfelelő tájékozása, mert hisz az e tárgyra vonatkozó, ezidőszert legjobbnak tekinthető németnyelvű összefoglalásnak — nagyon bő bibliográfiájában — még csak a címét sem idézi. Ez Arthur Byhannak a finnugor népekről szóló ismertetése — amely azonban az ugor népekre nem terjed ki — a Buschan-féle „Illustrierte Völkerkunde“ című gyűjteményes műben (Stuttgart, 1926; II. 2, 909—1022). Byhan összefoglalásának a tanulmányozása pedig szerzőnk számára is több szempontból hasznos lehetett volna. Így például értesülhetett volna Byhan bibliográfiájából arról, hogy magyar szerzőknek — Bán Aladárnak és Báthory Ferencnek — is jelentek meg a lapok, karjalaiak és finnek néprajzára vonatkozó olyan dolgozatai, amelyeket még a külföld is számontart, amelyeknek azonban ő — úgy látszik — még a hírét sem hallotta. De a finnugor népevekre vonatkozólag is, amelyek Zsirait különösen érdekelni látszanak, találhatott volna. Byhannál néhány számára ismeretlen adatot (a votjakok neve a cseremiszeknél: *por*) és néhány névre vonatkozó nagyon figyelemreméltó feltevést (a votjakok nevét pl. B. a vótok nevével veti össze). — Manninenek a finnugor népek néprajzára vonatkozó művét megemlíti ugyan, de e műnek nem a németnyelvű kiadását idézi (1932) bibliográfiájában, hanem a finn nyelvűt (1929), pedig ez utóbbit vajmi kevesen értenék meg nálunk...

Bár Zsirai művének néprajzi része nagyon tökéletlen, könyve legnagyobb hiányosságát mégis abban látjuk, hogy hivatásos nyelvész létére az egyes finnugor nyelvek jellemzését még csak meg sem kíséri.¹ Ehelyett azonban Szinnyi Nyelvhasznításából kölcsönzött részletek rettenetesen unalmas magyarázatásával próbálná gyötörni az olvasót — ha mindenki ezeket az íveket bölcsen át nem lapozná — annak a bizonyítására, hogy a magyar nyelv a finnugor nyelvek közé tartozik, mintha ezt valaki kétségbe vonná. Ha Zsirai jellemzéseket is adott volna az egyes finnugor nyelvekről, akkor legalább nem lett volna a maga egészében kompiláció az egész kötet, mint ahogy most az. A néprajzi és nyelvészeti részek ilyen módon való kibővítésével még csak a terjedelme sem növekedett volna meg könyvének, ha t. i. Zsirai elhagyja belőle azt a

¹ Az egyes nyelvek jellemzése a leghasznosabban szó szerinti fordítással, továbbá szó- és alakmagyarázatokkal ellátott szövegekhez kapcsolódhatott volna.

250 lapnyi nem a tárgyhoz tartozó kompilációt, amely jelenleg művét vaskossá duzzasztja.² Ezek az „Eligazodás a világ nyelvei között” című bevezetés, továbbá „A magyar nyelv hovatartozása”, „A finnugor őskor” és „A finnugor nyelvhasználat története” című fejezetek.³

A műnek kompilációs jellege még a népnevekről szóló fejtegetésekből is kitűnik, amelyekre pedig Zsirai különösen súlyt látszik helyezni. A *finn* névről szólva (281. l.) például elveti azt a valahol olvasott magyarázatot, amelynek értelmében ez a név az óészaki *finna* „találni” igéből származnék, de elfogadja azt a másutt olvasott magyarázatot, hogy a *finn* név az indogermán **pent-* „gehen” germán folytatójának a származéka volna „járó, vándorló, kóborló, nomád” értelemben. Ebben t. i. az a mulatságos, hogy az óskandináv *finna* ige az indogermán **pent-*-nek a folytatója, amelynek „finden” jelentése már az ősgermánban fejlődött ki a „gehen und suchen” jelentésből (az összes germán nyelvekben „finden” a megfelelő szó jelentése). Ezért azt gyanítják, hogy ez a név eredetileg annak a népnek a megnevezésére szolgált, amelynek az emlékei a tenger-melléki konyhahulladékhalmokban maradtak meg, és csak átvitel útján került a név később a lappokra, majd a finnekre. De nincs sokkal nagyobb szerencséje Zs.-nek azzal sem, amit a *magyar* névről mond. Szerinte ugyanis a név végződése (-*ar* < -*er*) „férfi, ember” jelentésében több finnugor nyelvből ismeretes” (101. l.). Tévedés! Németh Gyula a végződést „férfi, ember” jelentésében a törökből magyarázta, tehát finnugorok nem keverhetők bele ebbe a magyarázatba.

Akad a népismertetésekben néhány elírás is (pl. a cseremiszeket görög katolikusoknak mondja), de különösen sok a hiba, tévedés és ellenmondás a felesleges fejezetekben. A bevezetésnek „A nyelvek alaki osztályozása” című alfejezetében tájékoztatót próbál szerzőnk az összes osztályozási kísérletekről, de az előforduló terminusok értelmét már nem magyarázza meg, úgyhogy ebből a fejezetből az olvasó egyáltalán nem lesz okosabb. De azt sem lehet belátni, hogy miért kell egy a nagyközönségnek szánt könyvben az összes osztályozási kísérleteket ismertetni. Sőt általánosságban is elmondhatjuk, hogy a hibás vagy meghaladott vélemények és nézetek ismertetése Zsirai könyvében az egész vonalon sokkal nagyobb teret foglal el, mint amennyire az egy tudománynépszerűsítő munkában helyénvaló volna. Különben még szakembereknek szánt műben sincs az ilyesminek sok értelme. Egyes nyelvészeink

² Ez a mesterséges duzzasztás különben már szerzőnknek Jugria c. tanulmányára is rányomta bélyegét. Tudományos műveknek a súlyát azonban nem kilogrammmal mérik.

³ Meg kell jegyezni, hogy ez utóbbi fejezet lényegileg nem tudománytörténet, hanem tudóstörténet. Így tehát a nagyközönséget vajmi kevésbé érdekelheti.

munkáiban azonban ez a „Wissenschaft des Nicht-Wissenswerten“ sok esetben már valóságos öncélú tudományos studiummá válik. A nyelvtípusokra sok példát Zsirai ugyan nem említ, azonban abban a kevésben, amit felhoz, akad hiba is (pl. téves: arab *ragil* „Mann“; *rigäl* „Männer“; helyesen: *radžul*; *ridžäl*).

Semmi értelme sincs ugyan annak, hogy valaki a finnugor népekről szólva a világ összes nyelveiről beszámoljon, mint ahogy Zsirai teszi. De ha már erre vállalkozott, akkor elvárhatnánk azt, hogy ebben a beszámolóban tévedések ne legyenek. Már pedig, ahogy lapozás közben észrevettem, hibák ebben a nyelvajstromban is jócskán akadnak. Lássunk néhányat! Nem középnémet vagy frank nyelvjárás csoportot különböztetnek meg a felnémet területen (különben is érthetetlen, hogy miért ép a német nyelvjárásokkal kell a finnugor népek iránt érdeklődő olvasónak közelebbről megismerkednie, amikor például a tót nyelvjárásokról már nem emlékezik meg), mert hisz a frank nyelvjárásoknak csupán egy része tartozik a középnémet nyelvjárás csoportba, ahova azonban nemfrank nyelvjárások is tartoznak. Téves továbbá az az állítás, hogy az alsószász dialektus a XVII. század óta már csak a népajkán él: hiszen még ujságok is jelentek meg a múlt században alnémet nyelven és költők (Klaus Groth) és írók (Fritz Reuter) között is akadtak olyanok, akik műveikben kizárólagosan az alnémet dialektust használták. — Nem kaukázusi nyelvcsaládról, hanem kaukázusi nyelvtörzsről beszélhetünk, amelybe nem két, hanem három nyelvcsoporthoz tartozik. — A bantu nyelveket nem Délafrikában, hanem Középfrikában beszélik, viszont a hottentotta—busmann nyelveket nem Középfrikában, hanem Délafrikában. — Az az állítás, hogy a baskir népben magyar elemek voltak kimutathatók, a mesék országába tartozik. — *Azerbejdzsán* (országnev) nyelv nincs, hanem van *azerbejdzsáni*; *ud* nyelv nincs, hanem van *üdi*, viszont *küri* nyelv sincs, hanem van *kürin*. — *Hindu* nyelvet sem beszélnek Élföldön, hanem *hindi*-t. — Hogy a „babilóniai asszír“ mi legyen, azt még el sem tudom képzelni. — El kell ismernünk, hogy a nyelveknek eme nagyarányú enumerációjában Zsirai még az irokez-indiánokról sem feledkezett meg, a sors iróniája következtében azonban arról a nyelvcsaládról már nem emlékezett meg, amely a finnugor nyelvcsaládnak legközelebbi rokona, t. i. a szamojéd nyelvcsaládról. A szamojédokról később is csak egy odavetett mondatban történik említés a III. lapon.

A Zsirai könyvében foglaltakkal kapcsolatban sok mindenről lehetne még megemlékezni, én a következőkben azonban főképp azokat a részeket kívánom kritikailag kissé behatóbban megvilágítani, amelyekből most már mindenki megállapíthatja, hogy a pesti neovámberizmus mint tudományos irány teljesen csődbe jutott.

A magyarságnak a törökséghez való viszonyáról Zsirai köny-

vében sok különös, egymásnak ellenmondó nyilatkozatot találhatunk. A 100. lapon például ezt olvashatjuk: „A magyarság a finnugor nyelvrokonoktól való elszakadása után a középeurópai műveltségi körhöz kapcsolódásáig, tehát kb. 1000 évig török környezetben élt“. Ennek ellenére a 103. lapon arról biztosít bennünket, hogy a honfoglaló magyarságot nem szabad elfinnugorosodott „török fajtának“ hirdetni, bár „korábbi finnugor fajisága“ már elenyészett (102. l.). Csakhogy a 150. lapon meg azt olvashatjuk, hogy a magyarság, amikor 460-ban Kr. u. elvált ugor rokonaitól, már jelentékenyen eltörökösödött, bár a 144. lapon előzőleg arról értesültünk, hogy a vogul-osztják és onugor érintkezésnek nincsenek számbavehető nyelvi bizonyítékai, de azért a 164. lapon kijelenti, hogy a török hatás már az ugor egység korában kezdődött. Ezek az önmagában is ellenmondó állítások az olvasót kétségtelenül nagyon meglephetik, mert hisz a 41. lapon arról értesült, hogy a bolgártörök (= onugor) jövevényszavak az V.—VII. században a Kaukázustól északra lévő területen kerültek a magyar nyelvbe, ami azt jelenti, hogy Zsirai szerint a magyarság valahol Nyugatsibériában először jelentékenyen eltörökösödött, de csak eltörökösödése után kerültek nyelvbe a Kaukázus vidékén török jövevényszavak. Pedig a 33. lapon már arról is értesült a jámbor olvasó, hogy a magyar nyelvben — horribile dictu — csuvas jövevényszavak vannak, ami azt jelenti, hogy ezek valahol a Káma-Volga mellékén kerültek a nyelvünkbe egy olyan korban, amikor a csuvas nyelv még ki sem alakult... Szerzőnk — úgy látszik — mint a szorgalmas méhecske gyűjtögetett könyvéhez innen is, onnan is anyagot, de azt már nem vette észre, hogy az összehordott anyagában ellenmondások vannak.⁴

Amint az idézett „finnugor fajiság“ kifejezésből is megállapíthattuk, Zsirai a szóbakerülő embertani kérdésekről meglehetősen pontatlan terminológiával emlékezik meg. Ilyenformán beszélhet a 93. lapon magyar típusról, hogy azután a 98. lapon már kijelentse, hogy egységes magyar típus nincs. — Azt képzeli, hogy az eredeti faji jelleg megváltozására nézve a gazdasági és természeti viszonyoknak jelentékenyebb befolyása volt. Biz ez nem így van: a legfontosabb faji jellegzetességeket a környezet és gazdasági viszonyok egyáltalán nem befolyásolják. Ezért az obi-ugor népek legnevezetesebb faji jellegzetességeinek kialakulásában sem volt ezeknek a tényezőknek semmi szerepük, de még a szamojédokkal, oro-

⁴ Akad azonban ilyesmire példa „A magyar nyelv hovatartozása“ c. fejezetnek többnyire Szinnyi nyomán írt nyelvészeti fejtegetései között is, ahol például az 59. lapon az *én* névmásnak Szinnyi- és Melich-féle magyarázatait szépen leközi egymás mellett. Vajon Zsirai nem tudta, hogy a két magyarázat kizárja egymást? Vagy pedig tudta ezt, de valami okból politikusabbnak vélte az állásfoglalás mellőzését? Akármint legyen is, ez a körülmény nem nagy dicsőséget jelent Zsiraira, de mindenestre jellemző.

szokkal, tatárokkal, tunguzokkal való keveredésnek sem, ahogy Zsirai t. i. felteszi. Ezek a népek ugyanis mind rövidfejűek, az obi-ugor népeknek pedig az alacsony termeten kívül a hosszúfejűség a legjellegzetesebb faji sajátosságuk. Ezt a legfontosabb körülményt azonban Zsirai jellemzésüknél meg sem említi. Közöl ugyan egy táblázatot a finnugor népek átlagos koponyaindexeiről, azonban a táblázatban foglalt adatok értékét és mibenlétét nem magyarázza meg — tétova nyilatkozataiból azt kell gondolnom, hogy talán maga sem ismeri —, úgyhogy a 98. lapon közölt táblázatból csak a hozzáértők olvashatnak ki valamit. Bizony nem az éghajlat következtében változott meg az obi-ugor népek faji jellege, hanem azért, mert egy magasabb műveltséget hozó alacsonytermetű és hosszúfejű emberfajta nyomult be már nagyon korai időkben a finnugorok települési területének keleti részébe és ott elfinnugorosodott, de ezen nyelvcsere olyan változásokkal járt, hogy ennek eredményeképp egy új nyelvi típus, az ugor alapnyelv alakult ki. Azt pedig szintén tudjuk, hogy ez az alacsonytermetű és hosszúfejű emberfajta a honfoglaló magyarság körében is nagyon jelentősen volt képviselve, és pedig a gazdag sírmellékletekből ítélve egyáltalán nem a honfoglaláskori magyarságnak aljaként. Ezeket a dolgokat azonban Zsirai neovámberista nyelvész létére mind elhallgatja, mert így nem állíthatná, hogy a magyarság fél évezreddel a honfoglalás előtt már jelentékenyen eltörökösödött. Ilyen műfogásokkal azonban a tényekben rejlő igazságot egy ábránd kedvéért elcsavarni nem lehet.

A pesti turkománia különben más ellenmondásokba is behajszolja Zsirait. Ismeretes, hogy a finnugor őshazát elsősorban is azért kell Európába helyoznunk, mert az ősrja eredetű *méz* és *méh* szavak megfelelői az összes európai finnugor nyelvekben megvannak, tehát még a finnugor nyelvközösség korából származnak: az Uraltól keletre pedig nincs már méh. Ezt az érvelést Zsirai is elfogadja (113. l.). Annak ellenére, hogy a vogulban és az osztjákban ez a két szó ma hiányzik — azért természetesen, mert az obi-ugor népek jelenlegi lakóhelyén nincs méh —, Zsirai mégis azt tanítja, hogy ők Európából költöztek az Uralon túli vidékre. A magyar őshazát pedig annak ellenére, hogy a magyarban a finnugor közösség korából származó *méh* és *méz* szó ma is megvan, Nyugatsibériába helyezi, ahol — amint már tudjuk — nem honos a méh. Hogy érthetnénk meg ezeket a következtetlenségeket és ellenmondásokat, ha nem tudnók, hogy Zsirai is a pesti neovámberisták közé tartozván, a törökből próbálta a nyelvészeti formalizmus egy nagyon könnyen leleplezhető bűvészmutatványával (v. ö. NNy. IV. 125, 127) az ugorokra vonatkoztatott ősi *jugra*-elnevezést megmagyarázni?

Elsősorban is ennek a törökösödésnek tulajdoníthatjuk azt a körülményt is, hogy Zsirainak a finnugorság ősi műveltségéről

való nyilatkozatai szintén nagyon zavarosak. A 49. lapon például azt olvassuk, hogy a magyar nyelvnek finnugor eredetű szavaiból, amelyeket előzőleg fogalmi körök szerint csoportosítva közölt, egy „...lényegében zsákmányoló életmódot folytató, a műveltség kezdeti fokán álló nép képe tükröződik elénk.” Igaz, hogy a felsorolásban a közlekedés csoportjában ott találjuk a *nyereg*, *fék*, és *ostor* szavainkat, az állatvilágra vonatkozó csoportban pedig a *ló* szavunkat is, pedig ezek nem is a finnugorkori hanem az ugorkori szó-készlethez tartoznak. Sőt ott találjuk fémneveinket is (*arany*, *ezüst*, *ón*, *ólom*, *vas*). Zsirai tehát azt látszik képzelni, hogy a palaeolitikori műveltségének képzelt finnugor ősnép fémből készült eszközökkel folytatott „zsákmányoló” életmódot. „A finnugor műveltség ősi körvonalai” című fejezetben ennek emlékeképen megemlíti, a *köles* és *kenyér* szavainkat, de azt például már nem árulja el, hogy a finnugor nyelvekben van egy közös szó a búzára, amely *ed* alakban a magyarban is megvolt. Így arra a megállapításra jut, hogy a termelő tevékenységnek egészen alárendelt szerepe lehetett az ősnép gazdasági életében. Ugy gondolja azonban, hogy a finnugorság mindamellett „ismert, részben tán háza körül tartott, föl is használt egyes félig megszelídített (!) állatokat és hozzájutott (!) valami igénytelen (!) gabonaneműhöz is”. A következő fejezetből („A régészet tanulságai”) azután szerencsésen arról is értesülünk, hogy miféleké voltak ezek a félig megszelídített vadállatok: szarvasmarha, ló, juh és disznó. Zsirai tehát azt látszik képzelni, hogy ezeket az állatokat csak az újabb időkben szokás háztól távol nyájakban tartani, a finnugor korban pedig még csak a „ház körül” éldegélt belőlük néhány mutatványpéldány „félig megszelídített” állapotban. Zsirai — úgy látszik — a finnugor ősműveltségre vonatkozó olvasmányaiiban Zichynél nem jutott tovább, aki — amint ismeretes — mindenáron zsákmányoló életmódot folytató primitív népek akarta még az ősmagyar népet is megtenni. Kár! Mert talán Setälä és Toivonen kutatásainak ismeretében Zsirai is ráeszmélt volna arra, hogy a finnugor ősnép „foglalkozási ágai között már az állattenyésztés és a földművelés is meglehetősen jelentős szerephez jutott” — N. Sebestyén Irén szavaival élve (NyK. 1935, XLIX. 2.), amelyekhez a következő megjegyzést fűztem (NNy. VIII. 126.): „Mivel ez most már nemcsak a NNy-ben olvasható, hanem egy akadémiai folyóiratban is, remélhetőleg az ősmagyar népet a tankönyvek sem fogják sokáig ’zsákmányoló életmódot’ folytató népek tisztelni, ahogy jelenleg még országszerte tanítják”. A helyzet azonban ebben a vonatkozásban — úgy látom Zsirai könyvéből — reménytelen, mert neovámbérista nyelvészeink rendíthetetlen makaességgel hangoztatják tovább a zsákmányoló életmódot...

Az, amit Zsirai „A régészet tanulságai” című alfejezetében nyújt, csupán azt tanúsítja, hogy csak nagyon felületesen ismer-

kedett meg a kérdés archaeológiai vonatkozásaival. Ha csak némi-
leg is elmélyedt volna ezekben, akkor nem tulajdonította volna a
150. lapon az anyaninói kultúrát az ugorságnak. Arról sem emléke-
zik meg, hogy a keletoroszországi kultúrák közül az archaeológusok
a pianobori vaskultúrával hozzák az ugorságot, illetve elsősorban
is az ősmagyar népet kapcsolatba, amely kultúrának jellegzetes
tárgyai között ép a ló alakú csüngők a legnevezetesebbek. Ez a
kultúra már meglehetősen magasrendű volt és 600 körül tűnt el
nyomtalanul, hogy helyet adjon a teljesen más jellegű bolgary-
kultúrának, ami azt tanúsítja, hogy a volgai bolgártörökök — a
bolgary-kultúra képviselői — 600 körül szorították ki hazájukból
a pianobori kultúra hordozóit és pedig elsősorban is a magyarokat.
És itt is rámutathatók arra, hogy „A magyar nép eredete” című
tanulmányomban egész más okoskodás alapján jutottam el arra
a megállapításra, hogy a magyarok 650 előtt nem szállhatták még
meg a Kubán mellékét.

Az ősműveltségről szólva a nyelv és az archaeológia tanul-
ságait különben sem tanácsos különválasztani egymástól, ha abban
a helyzetben lehetünk, hogy egy bizonyos kultúrát egy bizonyos
ethnikummal hozhatunk kapcsolatba. Ha például Zsirai tekintetbe
vette volna csupán azt, hogy a magyar *vas* szó rokonnyelvi meg-
felelői csupán az ugorságban és a szamojéd nyelvekben jelentenek
„Eisen“-t (a többi finnugor nyelvben a magyar *vas* megfelelői
rezet, drótot jelentenek) és ha nem mellőzte volna el a pianabori
kultúra emléktárából meríthető tanulságokat, amit az ugor szó-
készlet tanulságaival más vonatkozásban is ki lehetett volna egé-
szíteni, amint erre itt Mészáros Gyula adott példát (NNy.
VIII. 97—109), akkor talán más, gazdagabb és megfelelőbb kép
tudott volna rajzolni az ugor-kor műveltségéről is. A helyzet t. i.
az, hogy a Krisztus születése körüli századokban ép az ugorság
állt az összes finnugor népek közül műveltség tekintetében legelől.
Zsirai azonban a pianabori kultúrának — úgy látszik — még csak
a hírét sem hallotta, mert ő „nyelvtudós”, akinek a méltóságát
talán sértené, ha ilyesmiről még csak tudomást is venne.

Természetesen a magasabbrendű műveltséghez a finnugor
ősnép — valamint az ugorság is — kívülről jutott, ami nemcsak
az archaeológiai emléktárából mutatható ki, hanem a finnugor
nyelvek szókészletéből is. Ebből következik, hogy a finnugor nyel-
vek ősi közös jövevényszavairól Zsirainak az ősműveltségről szóló
fejezetben kellett volna megemlékeznie. Ő azonban ezekről „Az ős-
nép érintkezése idegen népekkel” című fejezetben adott teljesen el-
nagyolt vázlatot, amelyből csak az tűnik ki, hogy jóformán fogalma
sincs az itt szóba kerülő kérdések mibenlétéről. Zsirai ugyanis még
mindig azon gyötrődik, hogy a finnugor és indogermán egyezé-
sek kölcsönzésen alapulnak-e vagy ősrökonságon. Ő — bár igyek-
szik homályosan kifejezni magát — azon felfogás felé hajlik, hogy

a finnugor-indogermán egyezések az indogermán alapnyelvből való kölcsönzésen alapulnak. Ezen feltevés tekintetében azonban a baj kettő; először az, hogy a legprimitívebb nyelvi elemek és szavak egyeznek (pl. a névmástövek vagy ilyen szavak, mint *víz*, *név*), továbbá, hogy jelentős morfológiai egyezések is vannak (pl. az accusativus és az ablativus végződése), végül pedig, hogy a finnugor és indogermán egyezések szinte kivétel nélkül megvannak a szamojéd nyelvcsaládban is. Ilyenformán tehát nem finnugor és indogermán, hanem uráli és indogermán egyezésekről kell beszélni, amit Zsirai mégcsak sejteni sem látszik. Ezek a fontos egyezések pedig a kölcsönzés kényelmes gondolatával már nem intézhetők el. Véletlenről pedig szó sem lehet; a következő egyezések állapíthatók ugyanis meg az indogermán és uráli nyelvek között: 10 névmástő, 27 tőszó és 8 fontos morfológiai egyezés. Ezek alapján ezen kérdés legalaposabb kutatója B. Collinder is arra a megállapításra jutott „Indo-uralisches Sprachgut” című hírneves tanulmányában, hogy ezen egyezések alapján indogermán-uráli ősrökonság teendő fel, amit — úgy látom — az indogermanisták általánosan el is fogadtak. Zsirai azonban Collinder hivatkozott nagyjelentőségű tanulmányát ezen fejezet bibliographiájában mégcsak meg sem említi. Ellenben megemlíti Collinder művei között könyve utolsó fejezetének — teljesen felesleges — tudóstörténetében, ami azt tanúsítja, hogy mégcsak nem is sejtette, hogy Collinder tanulmányában, amelynek a címét valahonnan leírta, miről van szó.

Nem említi meg Zsirai bibliográfiájában az én e tárgykörre vonatkozó „A magyar nép eredete” c. tanulmányomat sem. Ezzel talán büntetni akar engem, amiért rá merészeltem mutatni az ő *jugra*-névmagyarázatának elhibázott voltára. Vagy talán azt hiszi, hogy amiről ő nem akar tudomást venni, az megszűnt már létezni? Ebben azonban szerény véleményem szerint téved. A magam részéről az ő könyvének bibliográfiájából megtanultam, hogy Zsirai a finnugor nyelvtudomány terén elsősorban is mint nekrológok írója tűnt ki (írván ebből a műfajból vagy egy tucatnyit). Írt ezen kívül még egy cikkecskét az *orom* szóról (a bibliográfiában kétszer idézve), még egyet a *merja* névről (kétszer idézve), egy kisebb értekezést az obi-ugor igekötőkről (háromszor idézve) és még egy tanulmánnyá duzzasztott cikket a *jugra* névről (ötször idézve). Biz ez nagyon sovány irodalmi munkásság egy ú. n. szak tudós részéről, és ha Zsirai netán azt hinné, hogy cikkecskéinek számát és tudományos jelentőségét azok ismételt idézgetésével megsokszorozhatta, akkor abban is téved.

Zsirai könyvét remek kiállításban, pompás illusztrációkkal az Akadémia adta ki. Kár, hogy belső értéke nem felel meg egészen a díszes köntösnek...

Moór Elemér.